

Grupa autora: FAUNA DURMITORA, sv. 2, 1987.

Izdavač: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd
Posebna izdanja: Knj. 21 Odjeljenje prirodnih nauka knj. 13

U izdanju Crnogorske akademije nauka i umjetnosti — Titograd i Jugoslovenskog entomološkog društva, izašla je iz štampe krajem 1987. monografija FAUNA DURMITORA, sv. 2, koja sadrži sedam radova sa određenim brojem slika, tabela i grafikona.

U prvih pet radova ove sveske — *Syrphidae*, *Tipulidae*, *Culicidae*, *Trichoptera* i *Mammalia*), autori saopštavaju da su u toku svojih proučavanja na Durmitoru ustanovili ukupno 353 vrste insekata i 37 vrsta sisara. Ističu da se od proučavanih insekata na teritoriji Jugoslavije visok procenat nalazi i na Durmitoru, što se objašnjava njegovim geografsko-ekološkim položajem, na kojemu se ukršta flora i fauna različitih fito i zoogeografskih oblasti, izraženom razuđenošću, visinskim razlikama i bogatstvom ekosistema. Uz to znatan broj vrsta nađenih u toku ovih proučavanja na Durmitoru nije bio poznat u drugim oblastima Jugoslavije, što ukazuje na potrebu novih organizovanih, sistematskih faunističkih proučavanja, čime bi se obogatilo ne samo poznavanje faune Durmitora nego i živog svijeta cijele naše zemlje.

U prvom obimnom radu ove sveske — *Syrphidae*, autor dr Smiljka Simić, saradnik Instituta za biologiju u Novom Sadu, prikazuje rezultate ranijih, i novih vlastitih proučavanja osolikih muva (Diptera) Durmitora i Crne Gore. Nađeno je ukupno 237 vrsta, od kojih 201 na području Durmitora, 43 predstavljaju prve nalaze u Jugoslaviji, a 4 su nove vrste za nauku. Prikazane su takode biogeografske i ekološke odlike ove faune, njen horizontalni i vertikalni raspored sa spiskom lokaliteta i nađenih vrsta.

U radu *Tipulidae*, autori Duška Simović-Tošić i Mitar Vuković, asistent poljoprivrednog fakulteta u Zemunu, daju pregled 49 vrsta svrstanih u četiri roda dugonogih komaraca sakupljenih na Durmitoru tokom 1980-1984. i 1986. god. Najbrojniji je rod *Tripula* sa 11 podrodova i 42 vrste, od kojih je pet prvi put nađeno u Jugoslaviji, a šest vrsta su endemiti Balkana. Obavljena je i zoogeografska analiza nađenih vrsta.

Dr Branka Božičić i mr Matilda Marović, saradnici Instituta za biologiju i Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu u svom radu prikazuju rezultate proučavanja *Culicidae* na Durmitoru.

Nađeno je 12 vrsta na 56 lokaliteta, koje su i ranije bile zapažene u Jugoslaviji. Prikazana je zoogeografska analiza i visinski raspored nađenih vrsta. Ova porodica u umjerenoj zoni ima znatno manji broj predstavnika nego dvije prethodne porodice.

Ciril Krušnik, saradnik Biološkog instituta u Ljubljani prikazuje rezultate proučavanja *Trichoptera* na Durmitoru obavljenih za vrijeme 1980-1985. godine. Nađene su 92 vrste od kojih većina zauzima širok areal u Palearctiku i u Holartiku, dok su druge vrste ograničene na južnu, odnosno srednju Evropu — Balkan i Alpe. Tri vrste sa Durmitora predstavljaju karpatsko-balkanske endemite, osam se nalazi samo na Balkanu, a šest je ograničeno na južni dio Dinarida, od kojih su dvije sada poznate samo iz Crne Gore.

Rad o sisarima Durmitora, za koji autor prof. dr Đorđe Mirić smatra da predstavlja građu za obimnija proučavanja, daje pregled faune sisara (*Mammalia*) ove planine, na osnovu primjeraka sakupljenih 1970. i 1983. i onih izloženih u muzeju Nacionalnog parka kao i po kazivanju mještana. Za 37 vrsta daju se podaci o biologiji, rasprostranjenosti i taksonomiji. Razmatraju se i ekološke prilike, zoogeografska povezanost i istorija naseljavanja sisara Durmitora.

U radu Taksonomski status durmitorskih populacija vrste *Parnassium mnemosyne* Linnaeus, autor Predrag Jakšić razmatra problem statusa durmitorskih populacija rasprostranjene i varijabilne vrste leptira *Parnassius mnemosyne* Linnaeus sa brojnim podvrstama od kojih je u našoj zemlji opisano 12.

Služeći se savremenom metodom biometričke obrade obimnog materijala sa Durmitora i drugih mjesta naše zemlje autor u radu saopštava dobijene rezultate o opravdanosti postojanja podvrsta i o mjestu koje u okviru vrste pripada durmitorskim populacijama.

U radu Prilozi endogejskoj fauni tvrdokrilaca Durmitora prof. dr Guido Nonveiller i Dragan Pavićević opisuju dvije apterne i slijepe nove vrste roda *Winklerites*: *Durmitorensis* i *Kuciensis*, iz podtribusa *Scotodipnina*, podfamilije *Bembidiinae* (*Coleoptera*, *Carabidae*). Prva je nađena tokom juna i jula 1985. u većem broju primjeraka u kanjonu Tare nedaleko od Đurđevića Tare, čime je popunjena jedna dosadašnja praznina u poznavanju familije *Carabidae* na Durmitoru. Drugu je pronašao prof. Nonveiller još 1935. na Komovima.

Fauna Durmitora do skoro nije proučavana dovoljno. Nešto više podataka ima o proučavanju *Rhopalocera*. Proučavanja puževa počeo je Apfelbeck (1879), zatim Mrazek (1902),

Pentheri i drugi (1904), koja se nastavljaju intenzivnije tek nakon drugog svjetskog rata. Ostala fauna Durmitora takođe je malo proučavana.

Odjeljenje prirodnih nauka CANU usvojilo je u svoj višegodišnji plan rada Projekat proučavanja prirode i prirodnih bogatstva Crne Gore. Zauzelo je stav da se prouči поблиže jedna oblast, čija bi iskustva poslužila korisno za nova proučavanja. Odlučeno je da to bude Durmitor, radi toga što predstavlja najizrazitiji, najzanimljiviji i najljepši dio planinske oblasti Crne Gore, u kojoj zauzima središnji položaj. Stoga je i upisan u Spisak svjetske prirodne i kulturne baštine i proglašen nacionalnim parkom.

U međuvremenu je Jugoslovensko entomološko društvo pokrenulo inicijativu da na Durmitoru, u okviru proučavanja koja su u toku, organizuje entomološka i faunistička proučavanja. Time su se srećno susrela nastojanja Odjeljenja prirodnih nauka CANU i Jugoslovenskog entomološkog društva, pa je među njima došlo do saradnje u ovim značajnim proučavanjima.

Kao rezultat proučavanja od 1980-1983. objavljena je krajem 1984. Fauna Durmitora sv. 1. u kojoj su obrađene ne samo životinje proučavane za taj period nego i neke ranije proučavane. To monografiji daje osobiti značaj jer radovi u njoj imaju svodni karakter. Za to vrijeme su proučavane i neke druge životinjske grupe, što je sa proučavanjima u toku 1985-1986. objavljeno krajem 1987. u Fauni Durmitora sv. 2. Time je završena prva faza proučavanja iz okvira ovog projekta.

Imajući u vidu, s jedne strane, iskustva i rezultate dosadašnjih proučavanja a, s druge, obilje oblika i osobiti naučni interes za nova proučavanja, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti i Jugoslovensko entomološko društvo usvojili su plan II faze istraživačkog rada, po kojemu će se do 1989. proučavanja proširiti i na ostale vrste i rodove faune Durmitora.

Time ćemo za dogledno vrijeme, nadamo se, imati rezultate proučavanja znatnog broja vrsta i grupa životinjskog svijeta jednog izuzetno zanimljivog područja naše zemlje, na osnovu kojih će se moći uspješno izvesti svodna analiza geneze, evolucije, sastava i života faune Durmitora i njegove bliže i dalje okoline.

Dosadašnja proučavanja omogućena su stalnim zalaganjem Crnogorske akademije i Organizacionog odbora da, uprkos velikim teškoćama finansijske i druge prirode, osiguraju bar minimalne uslove za terenski rad. Dobijeni rezultati su plod nesebičnog zalaganja saradnika ovog projekta, gotovo iz svih djelova Jugoslavije, koji znalčki i savjesno proučavaju jednu oblast od izuzetnog naučnog interesa.

Terenski rad na Durmitoru i obrada novog materijala nastavljaju se prema programu. Stoga se nadamo da će se u dogledno vrijeme predati javnosti i treća sveska Faune Durmitora, dok su u pripremi i novi prilozi za sljedeće sveske ove edicije.

Valjano proučena Fauna Durmitora — predstavlja bez sumnje zapažen prilog ugledu naše nauke u zemlji i svijetu.

Monografiju — Fauna Durmitora sv. 1. i sv. 2. toplo preporučujemo naučnim saradnicima koji se žele upoznati pobliže sa prirodnim karakteristikama i bogatstvom oblika nekih zajednica životinja na Durmitoru.

Dr Ljubo Pavićević

T. Petkovski: FAUNA NA MAKEDONIJA V — Kalanoidi-Calanoida (Crustacea-Copepoda). Prirodonaučeni muzej na Makedonija — Skopje, 1983, 182 strane, 40 slika, proširano

U opštem delu autor daje neka razmatranja o biologiji svih Arthropoda, i posebno Crustacea. On deli ovu klasu na 9 potklasa: Cephalocarida, Branchiopoda, Ostracoda, Mystacocarida, Copepoda, Branchiura, Ascothoracida, Cirripedia i Malacostraca. Oko 2 000 vrsta Copepoda bile su opisane do 1976, a nešto manje od 500 vrsta živi u Evropi. Copepoda se dele na 8 redova: Calanoida G. O. Sars, 1903, Misophryoida Bowman, 1983, Mormonilloida Boxshall, 1979, Cyclopoida Bürmeister, 1834, Harpacticoida G. O. Sars, 1903, Poecilostomatoida Thorell, 1859, Siphonostomatoida Bowman, 1983, i Monstrilloida G. O. Sars, 1903. Većinu vrsta iz tih redova čine morski, parazitski oblici. Samo predstavnici tri reda, tj. Calanoida, Cyclopoida i Harpacticoida, žive i u morskoj i u slatkovodnoj sredini. Calanoida su zastupljene u morima sa oko 30 familija, dok su u kontinentalnim vodama predstavljene sa svega nekoliko familija i oko 600 vrsta. Međutim, one čine jednu važnu faunističku komponentu regionalnih slatkovodnih fauna. Naseljavaju jezera, ribnjake, močvare, mlake, lokve, bare i druge male vode. Samo dve vrste bile su nađene u podzemnim vodama. Monografija se bavi opisivanjem tehnike uzimanja uzoraka, konzerviranja, prepariranja, crtanja, fotografisanja, opisom uzoraka itd., zatim govori o ekonomskom značaju Calanoida, ukazujući, između ostalog, na njihovu veliku ulogu u biološkoj transformaciji energije u sredini u kojoj žive, kao i na njihov nesumnjivi značaj kao bioloških indikatora pri određivanju stepena saprobnosti i trofije nekog vodenog ekosistema. U daljem tekstu posvećena je pažnja opštoj morfologiji Calanoida. Autor veoma podrobno i u isto vreme jednostavno opisuje ovu materiju potkrepljujući je preciznim, jasnim i dobro obeležanim crtežima tela, ekstremiteta i integumenta. Zatim opisuje veoma detaljno anatomiju Calanoida, a posebno obrađuje njihovu muskulaturu, digestivni trakt, respiratorne organe, krvni sistem, organe za razmnožavanje, nervni sistem, čulne organe, i najzad, ekskretorni sistem. *Obrađujući biologiju Calanoida autor ukazuje na njihovo kretanje, ishranu, razmnožavanje, životni ciklus, embrionalno razviće, izlupljivanje iz permanentnih jaja i dr.* Autor

dalje opisuje faunu Calanoida Makedonije, njene biološke i ekološke osobenosti, rasprostranjenje u svetu i posebno u Jugoslaviji. Sledi lista 46 vrsta poznatih za Balkansko poluostrvo i 30 vrsta i podvrsta nađenih u Makedoniji, kao što su: *Mixodiaptomus kuppelwieseri*, *M. tatricus*, *M. incrassatus*, *M. laciniatus*, *Arctodiaptomus* (A.) *pectinicornis*, A. (A.) *wierzejskii*, A. (A.) *steindachneri*, A. (A.) *kerkyrensis*, A. (A.) *stephanidesi*, A. (A.) *stephanidesi bulgaricus*, A. (A.) *laticeps*, A. (A.) *byzantinus*, A. (A.) *osmanus*, A. (*Rhabdodiaptomus*) *alpinus*, A. (Rh.) *niethammeri*, A. (Rh.) *salinus*, *Eudiaptomus vulgaris*, *E. transsylvanicus*, *E. gracilis*, *E. hadzici*, *E. zachariasi*, *Diaptomus* (*Chaetodiaptomus*) *serbicus*, D. (Ch.) *falsomirus*, *Hemidiaptomus* (*Hemidiaptomus* s. str.) *gurneyi*, H. (H.) *tracicus*, *Acanthodiaptomus denticornis*, *Lovenula* (*Neolovenula*) *al-luaudi*, *Heterocope saliens*, *H. appendiculata* i *Calanipeda aquaedulcis*.

Nisu sve ove vrste bile stvarno nađene u Makedoniji ali se, sasvim je verovatno, mogu očekivati na ovoj teritoriji. Od četiri familije koje se sreću u slatkim vodama Evrope, pomenute vrste pripadaju trima familijama: *Pseudodiaptomidae*, *Temoridae* i *Diaptomidae*. U specijalnom delu dati su taksonomija, zatim istorijat recentnih istraživanja, faunistički pregled i ključevi za determinaciju familija, rodova i podrodova Calanoida za čitavo Balkansko poluostrvo. Lista referenci sadrži 122 jedinice. Rad se završava registrom latinskih naziva. Knjiga je pisana na makedonskom jeziku.

Stevan Petković